

problemi

Stjepan Schmidt

PRIPRAVA BUDUĆIH SVEĆENIKA ZA EKUMENSKI RAD

Svaka pedagoška i odgojna djelatnost mora jasno odrediti svrhu i cilj za kojim ide. Zato se u našem slučaju nameće nužnost da se odredi položaj ekumenizma unutar općeg obrazovanja budućih svećenika u »službi jedinstva«. To se često činilo tako da se uvodila razlika između »jedinstva unutar Crkve« i »jedinstva *ad extra*«. Teologija vatikanskog sabora ispravila je takav pogled, upozorivši da i svi oni koji su nekad na neki način bili smatrani kao »izvan Crkve« nisu to posve i jednostavno. Na primjer, Dekret o ekumenizmu tvrdi: »Oni koji vjeruju u Krista i koji su ispravno primili krst, nalaze se u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu s Katoličkom crkvom« (*Unitatis redintegratio*, 3; i br. 22). Zbog toga treba reći da se ekumenizam tiče onih s kojima nam je zajedničko krštenje i toliki drugi darovi koji iz njega proizlaze (Usp. UR 3), tako da oni s nama žive u nekom crkvenom zajedništvu, ali ne još potpunom i savršenom.

Iz toga se izvodi važan zaključak da bilo djelovanje za jedinstvo »ad intra« Crkvi, bilo ekumenizam imaju u biti isti cilj, a taj je potpuno ostvarenje božanske zamisli s Crkvom ukoliko je ona »puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga« (*Lumen gentium*, br. 4). Dekret o ekumenizmu s tim u vezi kaže još jasnije: »Vrhunski obrazac i počelo tog misterija jest jedinstvo u Trojstvu osoba jednoga Boga Oca i Sina u Duhu Svetom« (br. 2). Razlika je jednostavno u činjenici da se ekumenizam tiče druge strane medalje, to jest cijepanja (koje je prouzročila podijeljenost) na »nešivenoj odjeći« jedinstva Crkve. Doista podijeljenost čini da tolika naša braća ne uživaju puninu sredstava spasenja koja je Krist povjerio svojoj Crkvi (usp. UR 3), a »samoj Crkvi biva teže u svakom pogledu izraziti puninu katolištva u stvarnosti

života» (br. 4). Na kraju »ta se razdijeljenost, očito, otvoreno protiv Kristovoj volji; ona je sablazan svijetu, a najsvetijoj zadaći — propovijedanju Evanđelja svakom stvoru — nanosi štetu« (br. 1). Zato ekumenizam nastoji »oko izmirenja svih kršćana u jedinstvu jedne jedincate Crkve Kristove« (br. 24).

Iz gore spomenutog vidi se jasno da je ekumenizam neposredno povezan i sa samim sveopćim poslanjem Crkve. U tom smislu Ivan Pavao II. odlučno izjavljuje u svojoj programatskoj enciklici: »S druge je pak strane sigurno da se u sadašnjem povijesnom stanju kršćanstva i svijeta ne vidi druga mogućnost za ispunjenje sveopćeg poslanja Crkve, ukoliko je riječ o ekumenskim problemima, osim iskrenog, ustrajnog, poniznog i hrabrog traženja putova približavanja i jedinstva, u čemu je dao osobit primjer sam Papa Pavao VI.« (*Redemptor hominis*, br. 6.)

Vrlo je važno jasno sagledati taj cilj ekumenizma. Naime, iz tog pogleda proizlaze značajne posljedice za ekumensko obrazovanje svećenika, jer mnogi elementi svećeničkog obrazovanja predstavljaju istodobno i bitne elemente ekumenskog obrazovanja. Zato ekumenizam za budućeg svećenika predstavlja novi poticaj da s više poleta pristupi vlastitom svećeničkom obrazovanju.

Prije nego pređemo na predmet, dotaknimo se ukratko *pitanja*: kojim se pravom i u kojoj mjeri može prikazati obrazovanje budućih svećenika na temelju drugog dijela Ekumenskog direktorija? To se pitanje postavlja zato jer je tema tog dijela Direktorija općenitija i obuhvaća cijelo područje »Ekumenizma u višem obrazovanju«. No već se iz samog naslova vidi da je tu obuhvaćeno i ekumensko obrazovanje budućih svećenika. To postaje još jasnije kada Direktorij govori o ekumenskoj dimenziji pojedinih teoloških disciplina koje su bitni dio obrazovanja budućih svećenika (br. 72. si.). U nekim slučajevima Direktorij izričito govori o sjemeništima i teološkim fakultetima (usp. npr. br. 76, 90). U Dekretu o ekumenizmu na kraju nalazimo princip koji omogućava, štoviše i obvezuje, da se odredbe Direktorija — izuzev kad se radi o specifičnim zadacima svjetovnjaka — primijene i na svećenike, odnosno na njihovo obrazovanje. Dekret tumači osnovnu ekumensku važnost obraćenja srca, odricanja i »nesputana izlivanja ljubavi«, poziva da se prakticiraju sve te vrline, a onda dodaje: »Taj poticaj tiče se poglavito onih koji su promaknuti u sveti red, zato da se nastavlja poslanje Krista, koji nije došao među nas da mu služe, nego da on služi' (Mt 20, 28)« (UR 7). Upravo zato što je svećenik neposredno povezan s Kristovim poslanjem njega se na poseban način tiče sve ono što se odnosi na uspostavljanje potpunog jedinstva između kršćana, tj. na ekumenizam. Dakle, na solidnom temelju tih podataka i principa stoje zaključci koje ćemo izvesti za obrazovanje budućih svećenika, bilo iz Dekreta o ekumenizmu, bilo iz Ekumenskog direktorija.'

^ Kratice dokumenata koji će biti često citirani:

ED — Ekumenski direktorij: 1. dio »Ad totam Ecclesiam«, AAS 59 (1967) 574-592. 2. dio »Spiritus Domini«, AAS 72 (1970) 705-724; oba dijela imaju brojčane oznake koje se nastavljaju; zato ćemo jednostavno citirati rubne brojeve (drugi dio počinje s brojem 64). U tekstu ćemo

I. *Ekumensko duhovno obrazovanje*

1) Postoji prije svega općenito obrazovanje. Naime Dekret o ekumenizmu upozorava da onu duboku pripravu za ekumenizam treba tražiti u samoj biti kršćanskog života, te tvrdi: »Neka svi vjernici imaju na umu da to bolje promiču, pače vrše jedinstvo kršćana, što se čišći život prema Evanđelju trude provoditi« (UR, br. 7). Pozivajući se na prije spomenuti trojstveni pogled jedinstva Crkve, navodi za nj ovaj motiv: »Što se, naime, tješnijim zajedništvom sjedine s Ocem, Riječju i Duhom, to će prisnije i lakše moći uvećavati uzajamno bratstvo« (isto). Tako se tumači zašto Dekret, pošto je izbrojio sve načine očitovanja ekumenskog duha katolika — a to su briga za braću i nastojanje u obnovi Crkve — zaključuje: »Zato je svim katolicima težiti za kršćanskim savršenstvom: svaki će se od njih iz svoga stanja truditi da se Crkva danomice čisti i obnavlja« (4).

Govoreći o najdubljem korijenu podijeljenosti, egoizmu i grijehu. Dekret još jednom ističe s tog posebnog gledišta već spomenutu misao o životu u potpunom skladu s Evanđeljem: »Nema pravog ekumenizma bez unutrašnjeg obraćenja. Jer čežnja za jedinstvom proizlazi i dozrijeva iz obnovljena duha, iz samoodricanja i sasvim nesputana iz lijevanja međusobne ljubavi« (br. 7).

Direktorij se, bilo u svom prvom, bilo u svom drugom dijelu vraća na te misli iz Dekreta o ekumenizmu (usp. br. 21, 27). U drugom dijelu se dodaje poneki posebni vid: kristološki i trinitarni značaj, istinitost kršćanskog života, povezanost ekumenizma s »ispunjavanjem poslanja Crkve u svijetu« (br. 70; usp. te elemente u RF, br. 54, 49, 55).

Ako razmislimo o tome što smo dosad rekli, jasno se vidi da se općenito duhovno ekumensko obrazovanje poistovjećuje s općim svećeničkim obrazovanjem; drugim riječima, opće svećeničko obrazovanje predstavlja ujedno i duboku duhovnu ekumensku pripravu.

2) Dosad opisana duhovna priprava od bitnog je značenja, ali nije sve; potrebna je i *specifična duhovna priprava*. Njezina potreba i njezin sadržaj vide se jasno u onom dijelu Direktorija u kojemu su navedene posebne odredbe o ekumenskoj pripremi obrazovanju (br. 76 si.). Počinje se nabrojanjem kvaliteta koje mora posjedovati onaj tko se želi angažirati u ekumenskom dijalogu. Navodeći Direktorij, naznačit ćemo prema potrebi ona mjesta gdje su slične točke i tretirane u RF. Odmah istapominjemo da kvalitete o kojima se tu radi očito sadrže i one elemente

jednostavno govoriti o »Direktoriju«. Da bismo čitaocima olakšali posao, dodajemo svaki put broju originala i stranicu hrvatskog prijevoda.

FT — Sv. kongregacija za katolički odgoj: *La formazione teologica dei futuri Sacerdoti*, Rim 1976.

OT — *Optatimi totius*, koncilski dekret o odgoju svećenika.

PO — *Presbyterorum ordinis*, koncilski dekret o služenju i životu svećenika.

RF — Sv. kongregacija za katolički odgoj, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Romae 1970.

RH — *Redemptor hominis*, encikličko pismo Svetog Oca Ivana Pavla II.

UR — *Unitatis redintegratio*, koncilski dekret o ekumenizmu.

koji se više odnose na intelektualno obrazovanje. Mislim, međutim, da njihovo korijenje treba tražiti pretežno na području vjere. Zato o njima govorimo ovdje u kontekstu duhovnog obrazovanja, odgađajući, naravno, sve elemente intelektualnog obrazovanja za idući odlomak.

a) Evo, dakle, kvaliteta koje su potrebne svakome tko želi sudjelovati u ekumenskom dijalogu (br. 76, str. 25). Dijalog traži:

— »Iskrenu i postojanu vjernost vlastitoj vjeri, bez koje se dijalog svodi na razgovor u kojemu nijedna strana pravo ne sudjeluje.« Treba uočiti značajni razlog tog zahtjeva.

— »Duh otvoren i spreman« na produbljavanje vlastitog života vjere kroz dijalog. Ovdje treba uočiti paralelno naglašavanje RF da doktrina obrazovanje studenata bude pretvoreno »in alimentum propriae vitae spiritualis« (br. 76, str. 25), tako da »sua fide inde fundata et nutrita« (br. 59) svi oni postanu sposobni naviještati nauku Evanđelja ljudima našeg vremena (br. 59; usp. FT, br. 73, 25, 38).

— »Istraživanje putova i pomagala« za ekumenizam, koji se neće temeljiti na izbjegnutoj ili lažnom irenizmu, nego »na većoj vjernosti Evanđelju i autentičnom ispovijedanju kršćanske vjere, koja je u skladu s istinom i s ljubavlju«.

— »Vežu i suradnju s crkvenim pastirima te dužni poslušnost njihovim odredbama i savjetima.« Ovdje treba vidjeti duboko objašnjenje; »Dijalog nije nikad pusti razgovor između osoba ili ustanova, već je po svojoj prirodi dužnost cijele Crkve.« Tu se vidi od koje je velike ekumenske važnosti odgoj studenata u istinskoj poslušnosti prema autoritetu Crkve, o čemu govori RF, br. 49.

— Priznati sposobnost ostalih kršćana da oni izlažu nauku i život vlastitih zajednica: poštivanje savjesti i osobnih uvjerenja svih. Što se tiče tog posljednjeg elementa, treba uočiti da RF traži da studenti budu obrazovani tako da znadu razgovarati s ljudima s »modestia cum caritate coniuncta«, te da mogu voditi dijalog sa svakom vrstom ljudi »magna cum reverentia«, »u duhu ponizne ljubavi« (br. 51).

— Poštenu realizam, koji priznaje »kako zbog različite intelektualne naobrazbe, zrelosti duha i duhovnog rasta svi nemaju jednaku spremu za vođenje dijaloga«. To je veoma važan princip, koji stalno treba imati na umu. Baš zato Direktorij povjerava pastirima Crkve da prilagode općenite ekumenske odredbe, imajući u vidu ne samo »razlike među narodima i krajevima«, nego »razlike u spremi i zrelosti osoba«, te konačno razlike »u razvoju odnosa na ekleziološkom planu i suradnje između Katoličke crkve te ostalih Crkava i crkvenih zajednica« (br. 65, str 7).[^]

[^] Tajništvo za jedinstvo kršćana objavilo je 1970. o ekumenskom dijalogu poseban opširan dokument pod naslovom »Réflexions et suggestions concernant le dialogue œcuménique« (SYTV. *d'Infontior.*, br. 12, 5-11). Kad je on bio predstavljen novinstvu, »status« tog dokumenta bio je objašnjen slijedećim riječima: »Ne radi se o nekom zakonu koji propisuje ili /ahranjuje, nego o ovlaštenom naučavanju, o sigurnom i kvalitetnom vodstvu«; dokument je jorude za rad, koje daje sigurno jamstvo, zbog kvalitete i voga sadržaja, sposobnosti i iskštva usoba koje su ga .astavile, te biskupa koji su ga ispravili i odobrili«.

b) Temeljna važnost tih odredaba čvrsto je naglašena i u programatskoj *enciklici Redemptor hominis* Ivana Pavla II., i to prije svega kad se radi o *zrelosti vjere*. Papa navodi prigovor nekih da ekumenski napori »škode stvari Evandjelja, da izazivaju ozbiljniju neslogu u Crkvi, da uzrokuju brkanje pojmova u pitanjima vjere i morala, da navode do svojevrsne ravnodušnosti« (br. 6). On odgovara: »Izvan svake je sumnje da to novo razdoblje crkvenog života traži od nas osobito svjesnu, produbljenu i odgovornu vjeru« (isto). Malo dalje dodaje, osvrćući se na ekumenski dijalog: »Plemenito je nastojati shvatiti svakog čovjeka, istraživati svaki sustav, da bi se priznalo ono što je pravo; ali sve to nipošto ne znači: smjeti izgubiti čvrstoću vlastite vjere« (isto).

S tim je povezan i pojam »traženja istine«, koji odgovara »ljubavi prema istini« u Dekretu o ekumenizmu (br. 11). *Optatam totius* u kontekstu filozofskih studija već je izrazila želju: »Sam način predavanja neka kod studenata buđi ljubav prema temeljitom istraživanju, opažanju i izlaganju istine, pa također i pošteno priznavanje granica ljudske spoznaje« (br. 15). Papa govori o »poštenom odnosu prema istini« (RH, br. 12), »o poštenom stavu prema istini« (isto, br. 19). I evo obrazloženja koje za to daje enciklika: »Čovjeku svakog vremena, pa također i čovjeku naših dana, Isus Krist ide u susret s istim riječima: 'Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi' (Iv 8, 32)« (br. 12). Napominje se da tome odgovara Isusova ispovijest pred Pilatom: »Ja sam se zato rodio i zato došao na svijet da svjedočim za istinu (Iv 18, 27)« (isto). Na temelju svog poslanja koje je primila od Isusa »Crkva je odgovorna za istinu« (br. 19). Budući da smo postali sudionici Krista-proroka, »snagom tog poslanja zajedno s njim služimo božanskoj istini u Crkvi. Budući da smo odgovorni za tu istinu, moramo je ljubiti i nastojati da je što bolje shvatimo kako bismo je približili sebi samima, kao i drugima u svoj njezinoj spasiteljskoj snazi, svem sjaju i dubini zajedno s jednostavnošću« (isto).« Na tim temeljima Papa može ustvrditi, osvrćući se na ekumenski dijalog: »Istinsko ekumensko djelovanje znači otvaranje, približavanje, raspoloživost za dijalog, zajedničko traženje istine u punom evanđeoskom i kršćanskom smislu; ali ta ekumenska djelatnost nipošto ne znači niti može značiti odricanje ili bilo kakvo umanjivanje poklada božanske istine koju je Crkva neprekidno ispovijedala i naučavala« (br. 6).

c) U okviru teme »ekumensko duhovno obrazovanje« Direktorij se zadržava na nekim *praktičnim sredstvima* koja ga mogu pospješiti. Prvo sredstvo je poštivanje i *upotreba duhovne baštine ostalih Crkava i crkvenih zajednica*: »Ekumenski duhovni život katolika branit će se i blagom mnogih predaja iz prošlosti ili sadašnjosti, koje žive u drugim Crkvama ili crkvenim zajednicama« (br. 70, str. 17). Razlog za to je »da se jasnije očituju katolištvo i apostolstvo kao obilježje Crkve« (isto). Da bi to objasnio primjerima, dokument nastavlja postepeno navodeći

¹ Usp. i Apostolsku pobudnicu pape Pavla VI. *Evangelii nuntiandi*: »Od svakog širitelja Evandjelja očekuje se da posebno štuje istinu . . .« U tom smislu i kontekstu Papa upućuje poseban poziv »naučiteljima, teolozima, egzegetima, stručnjacima za povijest . . .« (br. 78).

najprije »liturgijsko, monaško, mističko blago u predaji kršćanskog Istoka«, zatim ono koje sadržava »bogoslужenje i pobožnost anglikanaca«, te na kraju blago koje posjeduje »evanđeoska molitva i duhovnost protestanata« (isto).

Ukratko želim primijetiti da se te upute temelje na naučavanju koje sadrži Dekret o ekumenizmu. Neka se s tim u vezi pogledaju izjave pod br. 3 o »elementima ili dobrima« koja mogu »opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke crkve«, te o potrebi da ih katolici priznaju i da budu svjesni da i ta dobra mogu »biti na našvi izgradnju« (br. 4). U trećem poglavlju Dekret govori o različitim oblicima tih bogatstava koja se nalaze u Crkvama Istoka (br. 14. si.) i kod crkvenih Zajednica reformacije (br. 21-23).

d) Direktorij donosi još i savjet kako da se spomenuta odredba *provodi u praksu*: to jest »koristeći se osobitim pogodnostima stvarnih prilika«, »treba promicati zajedničku molitvu, kao i neko općenje u javnom bogoštovlju, držeći se propisa nadležne vlasti« (br. 70, str. 15). Govoreći o spomenutim odredbama, Direktorij misli na sve ono što je o »*communicatio in sacris*« (br. 25-63) rečeno u njegovu prvom dijelu, kao i u odnosnoj privremenoj izjavi Tajništva iz godine 1970.

Danas se treba prije svega ravnati prema »Instrukciji« Tajništva za jedinstvo kršćana o »Slučajevima pripuštanja drugih kršćana k svetoj pričesti u Katoličkoj crkvi« (v. pod. br. III).

Treba upozoriti da Direktorij, izuzev tu posljednju praktičnu uputu, samo postavlja principe, prepuštajući njihovo praktično provođenje odgovornosti Pastira i njihovih suradnika u odgoju budućih svećenika. Tu treba prije svega imati na umu opće gore spomenute principe, to jest da ekumenski pothvati pretpostavljaju solidno vjersko obrazovanje i određenu duševnu zrelost (br. 68, str. 7) i da je dužnost pastira da donose one odredbe koje će prilagoditi općenite odredbe Direktorija, među ostalim »prema većoj ili manjoj zrelosti i stručnoj spremi ljudi« (br. 65, str. 7). Ekumenski pothvati, pa tako i oni koji se tiču upotrebe duhovnosti drugih Crkava i crkvenih zajednica, treba da, naime, prema Direktoriju »u slušačima i profesorima prodube poznavanje vjere, duhovnosti, sveopćeg života i nauke Katoličke crkve« (br. 68, str. 9). Bio bi, dakle, besmisao posegnuti za tim inicijativama na takav način da one naškode vjeri i duhovnom odgoju studenata.

II. *Intelektualno obrazovanje*

Govoreći o specifičnom duhovnom obrazovanju za dijalog, već smo naglasili da se tu razumijevaju i važni intelektualni elementi. U tom smislu čitav taj dio predstavlja najbolji i najdjelotvorniji uvod u ovaj drugi dio naših promatranja. Dakle, i teološki dija'og, kao što je to rečeno u Dekretu o ekumenizmu br. 11, i zajedničko traženje istine, o kojemu govori *Redemptor hominis*, zahtijevaju što solidnije intelektualno i doktrinalno obrazovanje. Jedino takvo obrazovanje može osposobiti da

izrazimo katoličku vjeru cjelovito, duboko i u punoj vjernosti nauci Crkve (UR, br. 11).

Samo takvo obrazovanje može osigurati čvrsta uvjerenja koja su potrebna — iako sama nisu dovoljna — da se u zajedničkom traženju istine sačuva i solidnost vlastite vjere (usp. RH, br. 16). Danas je više nego u bilo koje drugo vrijeme, tvrdi Sveti Otac Ivan Pavao II., potrebno »sjediniti vjeru sa znanošću i mudrošću, da se tako doprinese njihovu međusobnom prožimanju« (RH.br. 19).

Dakle, iz svega onoga što je rečeno o specifičnom duhovnom ekumenskom obrazovanju vidi se da je ono što RF izlaže o intelektualnom i doktrinalnom obrazovanju budućih svećenika od temeljnog značenja i za njihovo ekumensko obrazovanje. Treba, dakle, izbjegavati česti nespoorazum uslijed kojega se, kad se govori o posebnom obrazovanju za ekumenizam, odmah misli, ako ne čak i isključivo, na proučavanje nauke, duhovnosti itd. drugih Crkava ili crkvenih zajednica, ekumenskog pokreta, teoloških razgovora u toku itd. Sve je to, kao što ćemo još vidjeti, nužno. No postoji i jedan mnogo dublji rad, koji predstavlja neophodnu temeljnu pripravu za ekumensko djelovanje svećenika. Radi se o općoj ekumenskoj dimenziji obrazovanja budućeg svećenika, te o nekim posebnim naukama.

1. Ekumenska dimenzija općeg obrazovanja

Odnosni princip je u Dekretu o ekumenizmu ovako prikazan: »Teologija i druge znanstvene, osobito povijesne grane moraju se predavati i pod ekumenskim vidom, da bi sve točnije odgovarale stvarnoj istini« (UR, br. 10; usp. isto tamo br. 4; FT, br. 11, 27). Direktorij potanje objašnjava ekumensku dimenziju teologije, upozoravajući da se treba kretati u tri smjera: a) tražiti elemente istine i svetosti koji su *zajednički* svim Crkvama i crkvenim zajednicama; b) elemente koji su *vlastiti* različitim Crkvama ili zajednicama i mogu pomoći kršćanima da dođu do što dublje spoznaje prirode Crkve; c) točke koje su uzrok neslaganju i ujedno mogu potaknuti na dublje shvaćanje Božje riječi (br. 72, str. 17; usp. još i br. 73, str. 19; RF 80; FT, br."27).

a) Pod naslovom »Uvjeti istinskog ekumenskog mentaliteta u teologiji« Direktorij upozorava na čitav niz vidova, odnosno razlikovanja koja se manje-više tiču svih područja teoloških znanosti.

Prvi vid se odnosi na princip koji je izražen u Dekretu o ekumenizmu, da »postoji red ili 'hijerarhija' istina katoličke nauke, jer je različita njihova povezanost s temeljem kršćanske vjere« (br. 11). Direktorij veoma zgodno objašnjava *smisao* tog principa: »Jer iako sve (istine katoličke vjere) zahtijevaju dužni pristanak vjere, ipak sve ne zauzimaju jednako i glavno, tj. središnje mjesto u objavljenom otajstvu Isusa Krista, budući da im nije jednaka veza s temeljem kršćanske vjere« (br .74, str. 21; usp. FT, br. 69).

U drugoj točki naglašuje se da treba »razlikovati objavljene istine, koje zahtijevaju isti pristanak vjere, od teoloških naučavanja« (isto).

Navodeći primjere za taj princip, Direktorij prije svega ukazuje na poznatu razliku koju je istakao papa Ivan XXIII. u govoru prigodom otvaranja Drugog vatikanskog sabora i koju su onda ponovili različiti koncilski dokumenti, ukazuje, naime, na razliku između »samog poklada vjere ili istina koje su sadržane u našoj svetoj nauci i načina kako su one izražene.«

Pozivajući se zatim na *Unitatis redintegratio* br. 17, Direktorij podsjeća da treba razlikovati »istinu od različitih načina njezina poimanja i jasnijeg osvjetljavanja« (isto), da treba »razlikovati apostolsku predaju od sasma crkvenih predaja« (isto). Završavajući, Direktorij upozorava da za različite teološke formule nerijetko valja prije reći da se među sobom dopunjuju negoli suprotstavljaju (isto). S tim u vezi upozorava na značajni primjer koji je naveden u Dekretu o ekumenizmu, a odnosi se na različite načine na koje se na Istoku i na Zapadu izražavaju otajstva vjere: »Sto je gore rečeno o opravdanoj raznolikosti, valja ovdje izjaviti o različitom teološkom izricanju nauke. Na Istoku su i na Zapadu, naime, pri istraživanju objavljene istine primjenjivani različiti putovi i pristupi za spoznaju i ispovijedanje božanskih otajstava. Nije stoga čudo što neke strane objavljenog misterija ponekad prikladnije shvaćaju i bolje osvjetljavaju jedni nego drugi« (UR, br. 17).

b) Kao dodatak tim općenitim razmišljanjima želio bih upozoriti na važno ekumensko značenje nekih principa, koji su dijelom sadržani u *Optatani totius*, a dijelom u RF. Prvi je *kristocentriizam*, koji je u *Optatam totius* tako jako naglašen kad zahtijeva: »Pri obnovi crkvenih studija treba u prvom redu nastojati da se bolje usklade filozofski i teološki predmeti i da skladno pridonose da se u dušama pitomaca sve više otkriva otajstvo Krista, koji zahvaća čitavu povijest ljudskog roda, koji neprestano utječe na Crkvu« (br. 14). Isti taj Dekret općenito zahtijeva: »Isto tako treba obnoviti sve ostale teološke predmete u življem dodiru s otajstvom Krista i s poviješću spasenja« (isto, br. 16). U tu svrhu Dekret propisuje produbljeni uvodni tečaj o »otajstvu spasenja« (br. 14), propis koji je unesen u RF 62 (usp. i 77; str. 27).

Drugi princip, isto tako izražen u *Optatam totius*, traži viz strogo istraživanje istine, o čemu je bilo prije govora (usp. I, 2 b) »pošteno priznavanje granice ljudske spoznaje« (br. 15).

Na kraju je za ekumensku vjerodostojnost teoloških studija veoma važna prava sloboda istraživanja i izlaganja (RF 88, Sap. Christ., art. 39, § 1), koja, naravno, uvijek mora biti povezana sa sviješću da se služi istini, da se ostaje »cooperator veritatis« (PO, br. 8). Naime, naglašavanje Tradicije i Crkvenog naučiteljstva lako stvara kod drugih kršćana sumnju da Katolička crkva vlastitim teolozima uskraćuje opravdanu slobodu istraživanja. Upravo zato se naglašavanje prave slobode egzegetskog istraživanja, koju je u svoje vrijeme iznio Pio XII. u »Divino afflante Spiritu« (usp. *Enchir. Biblicum*, br. 564), toliko dojmilo drugih kršćana.

* Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, izd. KS, Zagreb 1970.

2. Posebna ekumenska važnost nekih disciplina

a) U *filozofiji* »treba također imati na umu filozofska istraživanja našeg vremena da bi učenici mogli dobro upoznati njihove postavke« (ED, br. 69; str. 9). To, naime, pomaže da se »upoznaju i ispravno vrednuju filozofska načela koja često služe kao osnova teološkim i egzegetskim teorijama kod raznih Crkava i kršćanskih zajednica« (isto; usp. još ED 74, str. 21).

b) Nikad se ne može dovoljno naglasiti važnost koju za ekumenizam ima *proučavanje Svetog pisma*. Dovoljno je spomenuti ono što Dekret o ekumenizmu kaže o »ljubavi, poštovanju i upravo kultu prema Pismima« na snazi kod kršćana Reformacije (UR, br. 21). Direktorij sa svoje strane naglašava da je Sveto pismo »zajedničko vrelo vjere svih kršćana« (br. 73). Dekret o ekumenizmu spominje ipak pošteno da kršćani Reformacije shvaćaju autoritet Svetog pisma drukčije od katolika (br. 21), ali to mu nije zapreka da ustvrdi: »Ipak Sveto pismo unutar samoga dijaloga predstavlja izvanredno sredstvo u svemoćnoj Božjoj ruci da se dođe do jedinstva, koje Gospodin nudi svim ljudima« (br. 21).

Iz istih tih motiva s ekumenskog gledišta treba pozdraviti što RF i FT, usvajajući nauku Koncila, postavljaju kao načelo »da Sveto pismo predstavlja polaznu točku, trajan temelj, te oživljava i nadahnjuje princip cijele teologije« (FT 79; usp. RF 78, OT 16; usp. *Dei Verbum*, br. 24). To vrijedi i za praktične posljedice koje iz toga izvlači FT o ulozi Svetog pisma u teološkim znanostima (br. 80) i za važnost biblijske teologije (br. 81; usp. RF 78).

Zbog povezanosti gradiva spominjemo ovdje u istom pozitivnom smislu ono što *Optatam totius* i RF traže s obzirom na *svakodnevno čitanje i razmatranje* Svetog pisma: »Neka u dnevnom čitanju i razmišljanju svetih knjiga nađu poticaj i hranu« (OT, 16; usp. RF 54 c).

c) Pod ekumenskim vidom vrlo je važno što i RF i FT, slijedeći Direktorij, zahtijevaju »proučavanje *apostolske predaje* kako nam je čuvaju djela svetih otaca i crkvenih pisaca istočne i zapadne Crkve« (ED 73, str. 19; usp. FT 27, 85 si.; RF 54 si). Ekumenski pokret je zaista omogućio da i kršćani Reformacije na poseban način otkriju važnost tradicije i u tom smislu »povratak k izvorima«. Iako još nije došlo do otkrivanja tradicije u dogmatskom smislu, proučavanje tradicije u općem smislu već je dobar početak i važno sredstvo da se postigne taj cilj.

d) Kad RF naglašava važnost proučavanja *liturgije* »sub aspectu theologico et historico« i ukoliko je ona »praecipuus locus théologiens quo Ecclesiae fides et vita spiritualis significatur« (br. 79; usp. FT 114), točno označava razlog zbog kojega i Direktorij govori o ekumenskoj dimenziji liturgije (usp. br. 73; str. 19).

e) Kada Dekret o ekumenizmu govori o ekumenskom načinu predavanja teologije (br. 10), on, naravno, misli na poseban način na *dogmatsku i moralnu teologiju*; kod njih treba pripaziti na dva vida: »na pi-

tanja izazvana ekumenskim pokretom« (ED, br. 73, str. 19) te na bolje poznavarije »Crkava i crkvenih zajednica« u vlastitom kraju (usp. OT, br. 16).

f) Na *povijest Crkve* ispravno se primjenjuje ono što Direktorij općenito govori o povijesti: »Neka se preispitaju način i metoda predavanja povijesti tako da, kad se radi o kršćanskom društvu, treba s dužnom pažnjom promotriti razne kršćanske zajednice i sagledati cjelokupan njihov život. Izlaganje o događajima i ličnostima koje su povezane s poviješću pojedinih raskola treba da bude nepristrano, a ne smiju se mimoići mnogostruki pokušaji sjedinjenja i obnove Crkve« (br. 69, str. 9; usp. još br. 73, str. 19).

g) Sto se tiče predavanja *kanonskog prava*, Direktorij upozorava[^] pozivajući se na *Lumen gentium*, br. 13, *Unitatis redintegratio*, br. 4, 16, da »valja pažljivo lučiti koje su zasade božanskog, a koje samo crkvenog prava te se u skladu s dotičnim vremenom, kulturom ili tradicijom mogu mijenjati« (br. 73, str. 19).

3. Ekumenizam kao zasebna disciplina

Direktorij utvrđuje princip: »Iako ekumenski vid obasiže cijelo teološko obrazovanje, ne postaje zato izlišan tečaj o ekumenizmu« (br. 75, str. 23; usp. još i br. 71, str. 17; usp. i FT 114; *Sap. christiana*, čl. 69). U istom kontekstu Direktorij donosi obilan popis elemenata koji mogu biti obrađeni u tom tečaju »u skladu s raznim stvarnim prilikama i raspoloživim vremenom« (isto).

Direktorij smatra da je »prikladno predavati poseban predmet 'ekumentizam' malo poslije početka teološkog studija, da bi slušači stekli šire poznavanje ekumenskog pitanja i da tako uđu dublje u posebne discipline« (br. 79 a, str. 33).

Osim ekumenizma kao posebnog predmeta preporučeno je i »raspravljavanje sa studentima«, te se dodaje da će biti »korisno također da nastavnici pojedinih predmeta dodijele slušačima teme ili druge vježbe o ekumenizmu« (isto, 79 b, str. 33).

4. Materijalna »pomagala«

Direktorij dotiče čak i pitanje *materijalnih »pomagala«*: »Brižljivo treba izabrati ili sastaviti školske priručnike i sve što može pomoći naobrazbi slušača.« Naime, »ta obrazovna pomagala moraju vjerno izlagati stavove drugih kršćana na području teologije, povijesti i duhovnosti; ne smije se nipošto smatrati da je sve to odvojeno od života; sve je to, naprotiv, ukorijenjeno u živoj ljudskoj predaji« (br. 79 c, str. 33). Zatim slijedi: »Neka se knjižnice sjemeništa i drugih višeobrazovnih učilišta brižljivo opskrbe knjigama i časopisima u kojima se obrađuju i ekumenizam općenito i posebna ekumenska pitanja povezana s krajem gdje se te ustanove nalaze ili u skladu s posebnim ciljem takvih ustanova« (isto, br. 79 e, str. 33).

5. Ekumenska suradnja na području intelektualnog obrazovanja

Treba pripaziti da se tu, u skladu s općom temom ovog odlomka, radi samo o suradnji na nivou intelektualnog obrazovanja, za razliku od suradnje na području pastoralnog obrazovanja, o čemu će biti govora kasnije. I tako ograničeno područje još uvijek ostaje široko. Za nj Direktorij daje brojne upute. Ograničit ćemo se samo na obrazovanje budućih svećenika, ostavivši po strani s time povezana pitanja, kao, na primjer, ekumensko obrazovanje *profesora* budućih svećenika (usp. br. 79 et passim, str. 31), suradnju među institucijama koje se posvećuju obrazovanju svećenika, sjemeništima, teološkim fakultetima (usp. br. 81 sL, str. 35).

Shvaćajući »obrazovanje« u širem smislu, Direktorij razlikuje dvije kategorije kad se radi o ekumenskoj suradnji: one koji već posjeduju akademske stupnjeve (ili su bar završili svoje opće teološko obrazovanje) s jedne strane, i one koji još nisu završili opće teološko obrazovanje (br. 83, str. 37). Jasan razlog takve podjele jesu principi koji su već više puta bili naglašeni, da, naime, ekumenizam pretpostavlja solidno religiozno obrazovanje i duševnu zrelost (br. 67, str. 7); nadalje pošteno priznaje da nisu svi jednako spremni za sudjelovanje u dijalogu (br. 76 g, str. 27). Budući da ovdje obrađujemo samo ekumensko obrazovanje budućih svećenika, nećemo se baviti ekumenskim obrazovanjem onih koji su već završili opće teološko obrazovanje (br. 85-88, str. 39-43), nego ćemo se ograničiti na one koji ga još nisu dovršili. Na tako suženom području Direktorij razlikuje suradnju među institucijama i primjenu te suradnje na studente.

a) Što se tiče *prvog oblika* suradnje, Direktorij općenito određuje: »Katolička sjemeništa, bogoslovne škole, domovi i središta za odgoj redovnika i redovnica mogu *kao takvi* stupiti u odnos s ostalim kršćanskim ustanovama iste vrste. Prema raznim mjesnim prilikama i prema naravi svake ustanove, ta suradnja može poprimiti različite oblike, kao što su povremeno izmjenjivanje profesora, obostrano priznavanje određenih tečajeva, višestruka udrtiživanja, povezivanje s kojim sveučilištem.« (br. 90, str. 43). No odmah slijedi i točnije objašnjenje: »U svemu tome treba paziti da se sačuvaju izvorne značajke katoličke ustanove, kao i njezino pravo da odgaja svoje pripravnike te da izlaže katoličku nauku vodeći brigu o onome što će biti rečeno niže u br. 92« (br. 90, str. 43). Slično pravilo vrijedi i za izmjenu predavača (br. 91, str. 43).

b) Što se tiče *studenata*, općenito se kaže: »Katoličkim slušačima može se dopustiti da polaze predavanja na ustanovama pa i sjemeništima ostalih kršćana«, imajući u vidu slijedeće *kriterije*:

a) »Korist takvog tečaja i njegovu ozbiljnu poinoć u cjelokupnom odgoju pripravnika«,

b) »opće poznato poštenje, stručnost i ekumenski duh samog predavača«;

c) »prethodnu pripravu pitomaca«;

d) »njihovu duhovnu i psihološku zrelost«;

e) »navlastito pak narav samih predmeta, jer će se slušačima to opreznije davati takvo dopuštenje što je izraziti je u takvim predavanjima istaknut doktrinalni vid« (br. 92, str. 45).

U svjetlu tih kriterija, naročito posljednjeg. Direktorij određuje: »Prema tome, opće ili sistematsko obrazovanje davat će katolički nastavnici, naročito što se tiče egzegeze, dogmatskog i čudorednog bogoslovlja« (isto). Naprotiv, katolički će slušači »moći pohađati predavanja praktičnih disciplina, kao što su to biblijski jezici, sredstva društvenog priopćavanja, religijska sociologija, ukoliko se ta nova znanost bavi promatranjem stvarnog stanja itd.« (isto). U obliku napomene dodano je i slijedeće: »Pitomci će moći prisustvovati i predavanjima onih predmeta koji su od zajedničke koristi, mada imaju i doktrinalni vid, kao što su crkvena povijest, patologija itd.«, ali prema sudu i pod budnim okom starješina (isto).[^]

Sto se tiče tog tako delikatnog područja. Direktorij donosi *slijedeće primjedbe*:

a) Treba naročito voditi brigu o općim pretpostavkama svakog dijaloga o kojima je gore bilo govora (br. 89, str. 43, koji se poziva na br. 76, str. 25; usp. gore i, 2 a). Direktorij za to navodi slijedeći razlog: »Te uzajamne veze ... su to plodnije što sigurnije pojedinci stoje na temelju svoje vjere i predaje te što su svjesniji ciljeva ekumenizma i potreba ekumenskog dijaloga« (br. 89, str. 43).

b) Potrebna je razborita i odgovorna *budnost*: da bi pohađanje škola drugih kršćana od strane katoličkih studenata »urodilo pravim plodom, od velike će koristi biti ako katolički predavači budu bolje poznavali spise, mišljenja i ekumenski duh onih nastavnika drugih kršćanskih zajednica, čija će predavanja moći polaziti katolički pripravnici. To će se pak lakše ostvariti budu li se s njima često susretali i kretali u njihovim ustanovama« (br. 92, str. 45). Slijedi zatim *budnost poglavara* u sjemeništu: »Osim toga veoma se preporučuje da poglavari sjemeništa od vremena do vremena razgovaraju s predavačima i duhovnim vođama svoga sjemeništa, da pregledaju nastavni plan, da predlože izmjene i svladaju poteškoće koje su možda iskrsele. Preporučuju se slični sastanci i razgovori također s kolegama drugih kršćanskih sjemeništa« (isto).

c) Budući da je uopće dužnost pastira da donesu napatke za prilagođenje općih ekumenskih načela osobnim i stvarnim prilikama (br. 65, str. 7, gore I 2 d), to isto vrijedi i »s obzirom na posebne slučajeve suradnje između katoličkih sjemeništa i sjemeništa drugih kršćana« (br. 84, str. 37).

[^] u posljednja dva odlomka — u onome koji se odnosi na škole jezika, kao i u onome koji se odnosi na crkvenu povijest i pat'ologiju, nije jasno i izričito rečeno da se radi o školama drugih kršćana, ali to treba pretpostaviti na temelju konteksta.

III. Pastoralno obrazovanje

Cjelovito pastoralno obrazovanje, naravno, obuhvaća bilo priopćavanje potrebnih principa o ekumensko-dušobrižničkom radu (usp. RF 79), bilo poučavanje o različitim tipovima ekumenskih pothvata, te njihovo ostvarivanje pod vodstvom profesora koji imaju iskustva na području ekumenizma. Treba svratiti pažnju da se veliki dio Direktorija odnosi upravo na taj oblik ekumenizma. Nakon Direktorija nadošli su kasnije drugi važni dokumenti Tajništva za jedinstvo kršćana, koje svaki svećenik mora poznavati. Radi se, kronološkim redom, o »Instrukciji o slučajevima kad se drugim kršćanima dopušta da pristupe svetoj pričesti u Katoličkoj crkvi« zajedno s »Napomenom« koja se odnosi na isti predmet. Na drugom mjestu treba spomenuti dokument »Ekumenska suradnja na pokrajinskom, nacionalnom i mjesnom nivou« (*Service d'Information*, br. 26, 1975 [1] 8-34).

Vježba u praktičnom ekumenskom dušobrižništvu

Direktorij traži izričito i posve općenito: »Od vrlo velike je važnosti da pitomci koji se spremaju za svećenički ili redovnički život temeljito nauče kako će se ponašati u budućem pastirskom dodiru s drugim kršćanima; npr. kako će im biti na pomoć u nekoj duhovnoj potrebi a da istodobno poštuju i njihovu slobodu savjesti i milost Duha Svetoga u njima« (br. 79 d, str. 33; usp. još br. 77 b, str. 29, koji govori o obrazovanju stručnih osoba, koje moraju pomoći pastirima na ekumenskom području).

Govoreći o plodovima suradnje među kršćanskim institucijama koje se posvećuju obrazovanju budućih svećenika, Direktorij tvrdi: Na taj se način »slušači mogu već za vrijeme nauka nekako pripremiti za buduće ekumenske pothvate i, uz pomoć pravih stručnjaka među katoličkim učiteljima, mogu se na zgodan način učiti svladavanju teškoća intelektualne i duhovne naravi, koje nastanu uslijed takvih uzajamnih veza« (br. 82, str. 37).

Konačno br. 89, str. 43, govoreći o onima koji još nisu završili svoje opće teološko obrazovanje, spominje »uzajamne veze« s drugim kršćanima »zasnovane na zajedničkom studiju, molitvi, društvenoj djelatnosti«. Ovdje je jasno da Direktorij pretpostavlja da i u obrazovanju budućih svećenika treba upotrebljavati općenita »pomagala« da bi se postigli ekumenski ciljevi. Među ta pomagala ubraja među ostalim »razgovore i studijske sastanke koji se službeno posvećuju pitanjima ekumenizma«; »susrete ili skupove bilo za proučavanje, bilo za suradnju i za socijalnu brigu«, koji mogu biti organizirani i zajedno s drugim kršćanima; različite oblike molitve za jedinstvo, pa i »jednodnevne ili višednevne zajedničke duhovne vježbe« »pod vodstvom pouzdanog vođe«;

¹ Usp. AAS 64 (1972) 518-525; osim toga »Nota su alcune interpretazioni« navedene Instrukcije [Usp. AAS 65 (1973) 616-619; *Service d'Information*, 1973, br. 23].

na kraju »još šire područje zajedničkog svjedočenja... osobito u djelima društvene humane dobrotvornosti«. Tu se dodaje: »Na takvu suradnju treba pitomce pripravljati i bodriti« (br. 69, c-e, str. 11-15).

Po sebi se razumije da se na sve te oblike primjenjuju više puta naglašene općenite odredbe, da, naime, pastiri imaju dužnost promicati ekumenski pokret i s njim u vezi ustanoviti potrebne odredbe, imajući u vidu »razlike među narodima i krajevima«, te razlike »u zrelosti i stručnoj spremi ljudi« (br. 65, str. 7). Zatim se dodaje: »Zato će biskupi i biskupske konferencije bilo primjenjivati opća načela, bilo predložena nastojanja prilagoditi osobnim i stvarnim prilikama, pa također, ako je zgodno, poduzeti i nove inicijative« (isto).

Rezultati ove studije mogu se možda *sažeti* u slijedeće rečenice. Kad je govor o ekumenskom obrazovanju budućih svećenika, ne smije se odmah, i to više ili manje isključivo, misliti na proučavanje nauke i života drugih Crkava ili crkvenih zajednica, na sudjelovanje u teološkim razgovorima i drugim ekumenskim pothvatima. Treba gledati dublje i vidjeti temeljnu važnost koju za ekumensku djelatnost ima općenito obrazovanje budućih svećenika. Svaki rad za uspostavljanje potpunog jedinstva ima svoj neophodno nužni temelj u solidnom duhovnom životu, te u dubokom intelektualnom i doktrinalnom obrazovanju. No ako se želi da duhovni život i intelektualno-doktrinalno obrazovanje doista budu temelj djelovanja za jedinstvo, potrebno je imati u vidu ekumensku dimenziju obaju temelja te svjesno njegovati tu dimenziju bilo kod duhovnog, bilo kod intelektualnog obrazovanja.

Iz svijesti ekumenske dimenzije obaju oblika obrazovanja budućih svećenika rodit će se onda sama po sebi potreba da ekumenizam bude također predmet ponekog tečaja ili posebne discipline. Na taj ćemo način postati svjesni da općenitom dušobrižničkom obrazovanju treba dodati i određeno specifično obrazovanje na području ekumenskog dušobrižništva, a to će obuhvatiti bilo predavanja bilo sudjelovanje u ekumenskim pothvatima.

Sveti Otac Ivan Pavao II. spominje u svojoj programatskoj enciklici neku vrstu završnog obračuna o ekumenskoj djelatnosti Katoličke crkve od pape Ivana XXIII. nadalje: »Jedno je sigurno: radili smo ustrajno i dosljedno, a zajedno s nama zauzeli su se također i predstavnici drugih Crkava i kršćanskih zajednica, za što smo im iskreno zahvalni.« A onda zaključuje: »Zaista smo dužni... tražiti jedinstvo, ne gubeći hrabrost pred poteškoćama koje se mogu pojavljivati i nagomilavati na tom putu. Inače ne bismo bili vjerni Kristovoj riječi, ne bismo ostvarili njegovu poruku« (RH, br. 6).

THE FORMATION OF CANDIDATES FOR PRIESTHOOD FOR ECUMENICAL WORK

Summary

Since all those who believe in Christ and have received validly the Baptism are in a certain union with the Catholic Church, although not perfect, the ecumenism concerns those who are united with us in the society of the same Baptism and of consequent gifts. Divisions impede many of our brothers from enjoying the fulness of those means which Christ gave to his Church, Divisions openly contradict the will of Christ and at the same time set a bad example to the world and impede the most noble task of the evangelization.

According to these, we are convinced that the ecumenism constitutes a new stimulus for the more fervent formation of the future priests.

I. About the spiritual formation for ecumenism

Which is said above pertains to the essence of the question, but there are other elements which one should investigate: a specific spiritual preparation is required. Also some practical means for ecumenism are indicated by the Directory: first of all one should take into account and into use the spiritual heritage of other Churches and ecclesiastical communities. Since there are some peculiar conditions, a certain form of community prayer and a participation in the public worship, according to the norms given by the competent ecclesiastical authority, is indicated.

II. — *About the intellectual formation.* This formation has different aspects.

1. The ecumenical aspect takes place in the general formation: the institutions of Theology and other disciplines, especially history, should be treated under the ecumenical aspect as much so they actually correspond to the truth.

2. A special ecumenical significance should be given to some disciplines, as are, for instance: philosophy and the study of the Holy Scripture.

3. Ecumenism, as a special discipline, could be studied immediately after beginning theological studies.

4. Also the material aid is discussed in the Directory, as are, for instance, special libraries for the Seminaries.

III. About the pastoral formation

A great part of the Directory just mentions the ecumenical aspect. The Holy Father John Paul II admonishes us in the Encyclical Letter »*Redemptor hominis*« that we should be searching for unity, without succumbing to the difficulties on the way either meeting us or overwhelming us. Otherwise we would not be keeping faithful to Christ nor executing his last will.